

بسمه تعالی

شهرنشینی و نابرابری‌ها در بافت پسا مالتوسی

چالش‌های پیش‌روی رویکرد توسعه پایدار

نویسنده: سیلویا سزابو

برگردان:

خدیجه عمویی دیزجی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

انتشارات ارسطو

(چاپ و نشر ایران)

۱۳۹۶

سرشناسه : سابو، سیلویا

Szabo, Sylvia

عنوان و نام پدیدآور : شهرنشینی و نابرابری‌ها در بافت پسامالتوسی، چالش‌های پیشروی رویکرد توسعه پایدار / سیلویا سزابو؛ برگردان خدیجه عمویی دیزجی.

مشخصات نشر : مشهد: ارسطو، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۱۷۸ ص.؛ مصور، جدول، نمودار .

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۱۸۷-۷

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت: عنوان اصلی: Urbanisation and inequalities in a post-Malthusian context : challenges for the sustainable development agenda, c2016.

موضوع : مالتوس، تامس رابرت، ۱۷۶۶-۱۸۳۴م. -- نقد و تفسیر

موضوع : Malthus, Thomas Robert -- Criticism and interpretation

موضوع : شهرنشینی

Urbanization : موضوع

موضوع : برابری

Equality : موضوع

شناسه افزوده : عمویی دیزجی، خدیجه، ۱۳۵۰ - ، مترجم

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ ش ۲ س / HT۳۶۱

رده بندی دیویی : ۳۰۷/۷۶

شماره کتابشناسی ملی : ۴۸۴۸۱۸۵

نام کتاب : شهرنشینی و نابرابری‌ها در بافت پسامالتوسی،

چالش‌های پیشروی رویکرد توسعه پایدار

نویسنده : سیلویا سزابو

مترجم : خدیجه عمویی دیزجی

ناشر : ارسطو (با همکاری سامانه اطلاع رسانی چاپ و نشر ایران)

صفحه آرایشی، تنظیم و طرح جلد : پروانه مهاجر

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول - ۱۳۹۶

چاپ : مدیران

قیمت : ۱۴۰۰۰ تومان

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۴۳۲-۱۸۷-۷

تلفن های مرکز پخش : ۳۵۰۹۶۱۴۵ - ۳۵۰۹۶۱۴۶ - ۰۵۱

www.chaponashr.ir

انتشارات ارسطو

چاپ و نشر ایران

فهرست عناوین مطالب

صفحه	عنوان
۷	مقدمه
۹	فصل اول: چرا این کتاب؟
۹	۱.۱. مقدمه
۱۳	۱.۱.۲. ساختار کتاب
۱۴	۱.۱.۳. چارچوب اصلی مالتوسی
۱۸	۱.۱.۴. نیاز به یک چارچوب جدید
۲۳	منابع
۲۶	فصل دوم: بافت شهرنشینی
۲۶	۲.۱. شهرنشینی در عصر مالتوس
۳۱	۲.۲. انواع شهرنشینی
۳۶	۲.۳. تعریف و گونه‌شناسی شهرنشینی
۴۰	۲.۴. دسته‌بندی‌های ملی مناطق شهری
۴۴	منابع
۴۸	فصل سوم: شهرنشینی و مشکلات تکاملی امنیت غذایی
۴۹	۳.۱. مقدمه
۵۲	۳.۲. مفهوم‌سازی امنیت غذایی معاصر
۵۷	۳.۳. شهرنشینی و چهار وجه ناامنی غذایی
۵۸	۳.۳.۱. موجود بودن غذا
۶۵	۳.۳.۲. دسترسی به غذا
۶۷	۳.۳.۳. مطلوبیت غذا

۳.۳.۴. پایداری در دریافت غذا	۷۱
۳.۴. دیگر عوامل مهم مؤثر بر امنیت غذایی	۷۳
۳.۵. چشم‌انداز آینده و مفاهیم رویکرد توسعه پایدار	۷۷
منابع	۷۸
فصل چهارم: شهرنشینی، سرمایه انسانی و آب آشامیدنی سالم	۸۸
۴.۱. مقدمه	۸۹
۴.۲. شهرنشینی و مشکلات مربوط به آب: روابط در مقایس کوچک و بزرگ	۹۱
۴.۳. سرمایه انسانی در بافت بحث پسمالتوسی سنتی	۹۴
۴.۴. تأثیر سرمایه انسانی	۹۸
۴.۵. تعیین کیفیت روابط بین شهرنشینی، سرمایه انسانی و دسترسی به آب	۱۰۲
۴.۵.۱. اطلاعات DHS	۱۰۶
۴.۶. نتایج	۱۱۲
منابع	۱۱۴
فصل پنجم: شهرنشینی و نابرابری‌های درون شهری در پیامدهای غذایی	۱۱۹
۵.۱. مقدمه	۱۲۰
۵.۲. نابرابری‌های تاریخی در دسترسی به غذا	۱۲۴
۵.۳. ماهیت نابرابری‌ها	۱۲۶
۵.۴. شهرنشینی معاصر و نابرابری‌های درون شهری	۱۲۹
۵.۴.۱. شهرنشینی و سوءتغذیه کودکان در کشورهای توسعه نیافته	۱۲۹
۵.۴.۲. دیگر مباحث شهرنشینی و نابرابری‌های غذایی	۱۳۲
۵.۵. نابرابری‌های درون شهری در کشورهای توسعه نیافته با کمترین و بیشترین رشد شهرنشینی	۱۳۶
۵.۶. نتایج	۱۴۲
منابع	۱۴۳
فصل ششم: روش و نظریه پیوند	۱۵۰
۶.۱. مقدمه	۱۵۱
۶.۲. چارچوب پسمالتوسی اصلاحی در بافت شهرنشینی جهانی	۱۵۴

۱۵۸	..... ۶.۳ بازاندیشی معادله آیپت (<i>IPAT Equation</i>)
۱۶۰	..... ۶.۴ دستاورد نقد نظریات شهرنشینی سنتی
۱۶۱	..... ۶.۵ ارتباط شهرنشینی تاریخی با چالش‌های شهری معاصر
۱۶۳	..... ۶.۶ چالش‌های مربوط به رویکرد توسعه پایدار
۱۶۳	..... ۶.۶.۱ اندازه جمعیت و رشد جمعیت
۱۶۵	..... ۶.۶.۲ شهرنشینی
۱۶۸	..... ۶.۶.۳ امنیت غذایی
۱۶۹	..... ۶.۶.۴ سرمایه انسانی
۱۷۱	..... ۶.۶.۵ نابرابری‌ها
۱۷۳	..... منابع

مقدمه

با وجود این امر که رشد جمعیت را در راستای پایدار ماندن در نظر گرفته‌اند و سطوح مختلف فقر نیز کاهش یافته است، اما شهرنشینی و نابرابری‌ها به عنوان چالش‌های مهم امروزی نمود پیدا کرده‌اند. کتاب حاضر این دست مسائل را از دو زاویه مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. نخست، چارچوب مالتوسی سنتی، و دوم، رویکرد توسعه جهانی. در حالی که این کتاب تحلیل و بررسی شهرنشینی و نابرابری‌ها را هدف اصلی خود ترسیم کرده است، بررسی رشد شهرنشینی و تأثیرات آن بر توسعه انسانی دیگر تأکید و توجه مهم این کتاب خواهد بود.

این کتاب، نتیجه پیوند آموزش دانشگاهی، چشم‌انداز پیشگام و تأمل فلسفی می‌باشد. نخست، مطالب این کتاب از تجارب حرفه‌ای فعالیت نویسندگان در توسعه بین‌الملل و نقش مستقیم در تکوین رویکرد توسعه پایدار برگرفته شده‌اند. سیاست و سیاست‌گذاری‌های توسعه جهانی، خارج از محدوده تخصصی، هم‌چنان ناشناخته باقی مانده‌اند، با وجود این مسئله که هر دو زمینه بر زندگی افراد تأثیر محسوس می‌گذارند. دوم، انگیزه نگارش این کتاب از دانشوری و تحقیق مالتوسی سرچشمه شده است. مالتوسی که این ادعای او مبنی بر اینکه رشد جمعیت اثری ویرانگر برای منابع غذایی یا به طور کلی همه منابع به بار خواهد آورد، هم‌چنان تیره و ناخوشایند است. ترکیب این دو جنبه با یکدیگر - چالش‌های توسعه کاربردی انسانی و نیاز به بازنگری چارچوب مالتوسی سنتی - فرصتی را در اختیار پژوهشی، گسترده قرار داد که در نتیجه این کتاب از آن زاده شد.

در حالی که کتاب حاضر با توجه به بافت دانشگاهی نوشته شده است و محتوای آن از شواهد و آمارها تشکیل شده است، امید به آن است که فصل‌های این کتاب مناسب خوانندگان گوناگون

باشند، هم از نظر منافع حرفه‌ای و هم موقعیت جغرافیایی. شهرنشینی یک مسئله مهم امروزه است که مرزبندی‌ها را پشت سر می‌گذارد. رشد سریع شهرهای آسیایی، هم‌زمان با گسترش مناطق شهری در آفریقا و اروپا، با چالش‌های بی‌مانندی که مربوط به زندگی در مناطق شهری است، مواجه می‌شود. هم‌چنین، نابرابری‌ها هم‌چنان افزایش می‌یابند، حتی با وجود این که شمار جریانات سازنده در شاخص‌های توسعه انسانی بیشتر شده است.

از استادان گرانقدر، سابو پاماداس، جین فالکینگ‌هام، آندره خوان کوئرا کاتانو، آنجلا باشیری، گلوریا لنگات و زوئی ماتیوز به خاطر پیشنهادات و نکات ارزشمندشان و حمایت آن‌ها از مراحل مختلف نگارش کتاب تشکر می‌کنم. هم‌چنین، از دوشیزه دی ریس و گروه اسپرینگر به دلیل ویرایش این کتاب سپاسگزار هستم. در آخر، از همکاران و همه کسانی که بازخوردهای لازم را پیش از چاپ کتاب فراهم کردند، قدردان می‌باشم. همه دیدگاه‌های مطرح در کتاب، از آن نویسنده هستند.

فصل اول

چرا این کتاب؟

چکیده: در حالی که دستاوردهای نظریه مالتوسی در ارتباط با بحث و مناظره رایج امروز درباره جمعیت و توسعه بدون تقدم هستند، این دستاوردها در ارائه توضیح در مورد تأثیر فرآیندهای اجتماعی-اقتصادی معاصر ناکام می‌باشند. در روزگار امروز، همانگونه که در زمانه مالتوس چنین بوده است، مسئله شهرنشینی به یک پدیده بسیار مهم تبدیل می‌شود؛ با این حال، هم مالتوس و هم پیروان او بر «تله جمعیت- غذا-محیط» متمرکز شده‌اند و نیز تأکید داشته‌اند که شرط اول پاسخگویی به تقاضا به مواد غذایی در کنترل جمعیت نهفته است. این فصل کتاب بر نیازی تأکید می‌کند که بر مبنای آن باید چارچوب اصلی و اولیه مالتوسی را از نو جهت داد تا بدین شکل بتوان چالش‌های مهم امروزه را در رابطه با توسعه پایدار توضیح داد. توجه اصلی بر نقش رشد شهری معاصر نهاده شده است، و تأثیرهای توسعه انسانی مستقیم و نامستقیم را هم شامل می‌شود. فصل حاضر این بحث را شکل می‌دهد که در جهان بسیار خلاقانه، شهرنشینی شده و به هم مرتبط کنونی، نظریه مالتوسی را نه تنها نباید نادیده گرفت، بلکه باید آن را مورد اصلاح قرار داد تا بتوان بر دیگر عوامل تأمل کرد که بر معیشت‌های انسان و قابلیت دسترسی و استفاده از منابع تأثیرگذار هستند.

واژگان کلیدی: نظریه مالتوسی. چارچوب نظری مالتوسی. شهرنشینی.

۱.۱. مقدمه

نگارش این کتاب از بحث گذشته مالتوس درباره رشد جمعیت و قابلیت استفاده از اسباب معیشت الهام گرفته شده است. بحث مالتوسی نه تنها در طی زمان هم‌چنان پابرجا مانده است، بلکه حتی

می‌توان گفت که همان‌سان که جمعیت جهان رشدی بی‌سابقه را تجربه می‌کند، بیش از پیش مربوط و درخور شده است. با توجه به کل جمعیت جهان که بیش از هفت میلیارد نفر برآورد می‌شود، خطرهای بالقوه مالتوسی تا این اندازه مناسب و مرتبط نبوده‌اند. هم‌زمان، بحث‌های کنونی مربوط به توسعه انسانی بیشتر بر رشد جمعیت، به عنوان سدی بزرگ در برابر دستیابی به سطح بالاتر توسعه انسانی و مترقی کیفیت زندگی، متمرکز شده‌اند (Sachs 2002; Cleland and Sinding 2005; House of Commons 2007; Sachs 2009; Bongaarts and Sinding 2011; FAO 2013a). برنامه‌های کنترل جمعیت را در سرتاسر جهان اجرا می‌کنند و پیش می‌برند و دولت‌ها و آژانس‌های سازمان ملل نیز همواره دستاوردهای نوین در این زمینه را به اعلام همگان می‌رسانند. با توجه به رشد سریع جمعیت و گسترش گرسنگی، گزارش اخیر سازمان خواربار و کشاورزی سازمان ملل (فائو) (FAO) پیشنهاد داده است که حشرات قابل خوراکی را باید به عنوان بخشی از رژیم غذایی انسان در نظر گرفت (FAO 2013a).

کتاب حاضر این بحث و نظر را دنبال می‌کند که در عصر شهرنشینی پرشتاب که سرعت آن با توجه به پیشرفت‌های فناوری‌شناختی که از پیامد قدرت فزاینده سرمایه انسانی هستند، دو چندان شده است، رویکرد جمعیت‌محور قدیمی شده است. بنابراین، عقیده یا مبنای اصلی این کتاب این خواهد بود که به منظور تدوام مناسب و مربوط بودن، چارچوب نظری مالتوسی بایستی از نو مفهوم‌سازی شود تا این شکل به عنوان یک ابزار مفید برای شناسایی و برخورد با چالش‌های معاصر استفاده گردد، و در نهایت معیشت و زندگانی مردمان حفظ و تأمین گردد. در این کتاب، چنین بحث شده است که رویکرد جمعیت‌محور سنتی و مرسوم، دست کم از دو کاستی برخوردار است. نخست، دیگر عوامل کلیدی را نایده می‌گیرد، همانند شهرنشینی، که بر تقاضا به مواد غذایی، عرضه محصولات کشاورزی و قابلیت دسترسی و بهره از مواد خوراکی باکیفیت و آب آشامیدنی بهداشتی تأثیر چشمگیر می‌گذارند. کاستی دوم این است که با معطوف شدن بر مسئله رشد جمعیت، منطبق نومالتوسی نیاز به جهت‌یابی دوباره توجه ما را از متغیرهای ترکیبی به متغیرهای مربوط نتیجه‌بخش مهم نادیده می‌انگارد. در طی چندین سده، جمعیت هم‌چنان به رشد خود ادامه داده است، ولی جهان امروز از بالاترین سطح‌های کیفیت زندگی نمایان در تاریخ بشر سود برده است (Zlotnik 2011). از یک سو، کشورهای بی‌شماری هم‌چون ویتنام و مولداوی با چالش‌ها و مشکلات توسعه مواجه هستند، گرچه میزان

کلی باروری آن‌ها پایین‌تر از نرخ جایگزینی جمعیت است. هم‌زمان، حال آن‌که فقر و نابرابری‌ها در مکان‌های مختلف جغرافیایی هم‌چنان تداوم دارند، ماهیت آن‌ها دگرگون شده است. در بسیاری از کشورها، که کشورهای جنوب صحرای بزرگ آفریقا را هم دربرمی‌گیرد، عوامل سازنده که در مورد حد و تراز میزان مرگ و میر عمل می‌کنند، در مناطق روستایی غالب و فراگیر هستند؛ مناطقی که امید به زندگی بسیار پایین است (Hanna and Hanna 2009). گرچه مطالعات جداگانه‌ای به مسائل مربوط به تأثیر شهرنشینی بر تهیه و تدارک مواد غذایی و آب آشامیدنی اشاره کرده‌اند، اندک پژوهشی در این زمینه و در بافت نظریه مالتوسی همراه با بحث و مناظره پسامالتوسی به دنبال آن انجام شده است.

مالتوس در سال ۱۷۹۸ دو فرض مسلم مهم را ارائه نمود، که همراه با دیگر ادعای اجتماعی و جمعیت‌شناختی، به مبانی نظریه معروف او تبدیل شدند. این دو قیاس منطقی اعلام می‌دارند که (۱) «غذا و خوراک برای حیات و هستی انسان ضروری است» و (۲) «شور و هوای نفس بین دو جنس واجب است، و تقریباً در همان حالت کنونی‌اش باقی خواهد ماند» (Malthus 1798). در صورتی که نفی این مفروضات، امر دشواری است، هدف این کتاب، تکمیل و افزودن دو فرض مسلم به مجموعه‌ای از فرایض تکمیلی است که وضعیت توسعه انسانی و جمعیت‌شناختی جهانی کنونی را در نظر می‌گیرد. در نتیجه، خلاصه پژوهش این کتاب، سه فرض بدیهی زیر را طرح کرده و مورد واکاوی قرار می‌دهد:

۱. عوامل شهری، از جمله سکونت و نرخ‌های رشد شهری، تأثیر چشمگیری بر منابع حیاتی می‌گذارد که مواد غذایی را هم شامل می‌شود. تأثیر شهرنشینی بر قابلیت دسترسی و بهره از مواد غذایی و خوراکی به بافت توسعه انسانی هر کشور متکی است.

۲. سرمایه انسانی، تأثیر قابل توجه و گاهی نه چندان جدی بر میزان درآمد مالی معیشت خانوارها داراست. اثرگذاری آن بر دستیابی به واجبات اولیه، همانند آب آشامیدنی سالم، با توجه به ماهیت و دامنه شهرنشینی و تراز ابتدایی توسعه انسانی متغیر می‌باشد.

۳. فقر و نابرابری‌ها از پیامد مستقیم رشد جمعیت نیستند، همانطور که این دو مشکل در موقعیت‌های مکانی و جمعیت‌شناختی گوناگون وجود دارند. نابرابری‌های شهری، که به چالش

توسعه‌ای جدیدی تبدیل شده است، دلایل نابرابری سنتی (مانند میزان حقوق دریافتی) و اختلافات (مانند روستایی-شهری) را تشدید می‌کند.

هر فصل این کتاب، یکی از سه فرض بدیهی نامبرده را مورد ارزیابی و کاوش قرار می‌دهد؛ بدین ترتیب، مفهوم چارچوب امروزی پسامالتوسی مستند و بر مبنای شواهد شکل می‌یابد. در قرن بیست و یکم، خطراتی که متوجه تأمین درآمدهای حیاتی معیشتی هستند، همچنان تداوم دارند و در موارد بسیاری به گرسنگی و مرگ منجر می‌شوند. واژه «حیاتی» که برگرفته از ریشه لاتین «vita» است، به منظور تأکید گذاشتن بر داشتن توجه به منابع استفاده شده است که برای معیشت انسان واجب هستند. مباحث مالتوسی در رابطه با چالش‌های امروز بسیار مربوط هستند؛ چالش‌هایی همچون تهیدستی، فقر و نابرابری‌ها. بر اساس «گزارش اهداف توسعه هزاره» (سازمان ملل ۲۰۱۱) به طور متوسط نسبت افرادی که از گرسنگی رنج می‌برند، ۱۶ درصد می‌باشد. با توجه به شمار افرادی که قربانیان گرسنگی و قحطی بوده‌اند، این میزان از ۸۱۸ میلیون نفر بین سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۲ به ۸۳۷ میلیون نفر بین سال‌های ۲۰۰۵ و ۲۰۰۷ افزایش یافته است. کشورهای بسیاری، به خصوص واقع در جنوب صحرای بزرگ آفریقا، به تحقق رساندن اهداف‌شان را برای کاهش فقر دشوار می‌یابند. هم‌زمان، چالش‌های مربوط به مواد غذایی و خوراکی نیز از مسائل مرتبط با فقر و سوء‌تغذیه فراتر می‌روند؛ پس، اتخاذ یک رویکرد جدید مورد نیاز خواهد بود. اشاره کتاب به این واقعیت در حال تحول نه تنها از جانب کاوش روابط به هم پیوسته بین شهرنشینی و امنیت غذایی امروز است، بلکه با ارزیابی دوباره مفهوم ناامنی غذایی هم صورت می‌پذیرد. بیشتر کشورها در پی افزایش اهداف مربوط خود به بهبود دسترسی به آب آشامیدنی برنامه‌ریزی می‌کنند. با این همه، بین سال‌های ۱۹۹۰ و ۲۰۰۸ نسبت مردمی که در سیزده کشور به آب آشامیدنی سالم دسترسی دارند، کاهش یافته است. به طور هم‌زمان با این مسئله، نابرابری‌های مختص شهری نیز رو به افزایش هستند.

جای شک و تردید نیست که خاستگاه‌های شهرنشینی پیچیده هستند. در حالی که در مناطقی از آسیا، شهرنشینی را اساساً از پیامد افزایش جمعیت طبیعی می‌دانند (Dutt et al. 1994)، در اروپا و آفریقا خاستگاه‌های شهرنشینی متفاوت هستند. برای مثال، شهرنشینی در قاره اروپا به طور کلی به فرآیندهای صنعتی‌سازی مربوط است، حال آنکه طبق نظر شماری، در قاره آفریقا سکونت‌های استعماری سهم مهمی در رشد شهرنشینی فزاینده در این قاره دارا هستند. در فصل دوم کتاب،

گروه‌های شهرنشینی به‌طور دقیق بررسی می‌شوند. با این حال، مهم است که در همین آغاز کتاب بر این نکته تأکید گذاشت که شهرنشینی را نباید تنها در ارتباط با رشد جمعیت تعریف کرد، چه بر مبنای افزایش طبیعی یا میزان مهاجرت، بلکه به عنوان یک پدیده مستقل و مجزا باید آن را تلقی کرد. به طور حتم، ماهیت و دامنه شهرنشینی وقتی به مسائل مربوط به جمعیت و تضمین بقای انسان ربط پیدا می‌کند، مفاهیم و الزامات مهمی خواهند داشت. بنابراین، با وجود ماهیت در حال تغییر ارتباطات نهفته، تهدیدهای مالتوسی همچنان یک مسئله مهم امروزی خواهد بود.

با توجه به سخنان بالا، این کتاب هدف دوگانه‌ای را دنبال می‌کند. ابتدا واکاوی و ارزیابی دقیق و مفصل ارتباطات بین شهرنشینی و منابع حیاتی را ارائه می‌کند. سپس، یک دستاورد مفهومی را با دوباره جهت دادن نظریه مالتوسی در راستای تأکید بر فرآیندهای شهرنشینی جهانی عرضه می‌کند.

۱.۲. ساختار کتاب

کتاب حاضر، شش فصل دارد. فصل اول مقدمه کلی و نقشه کل کتاب است. هدف فصل دوم، ارائه نظر اجمالی مختصری درباره جریان‌ات تاریخی و اخیر در مقوله شهرنشینی می‌باشد؛ هم‌چنین، مسائل مربوط به گروه‌ها و تعابیر شهرنشینی را هم بررسی می‌کند. فصل سوم رویکردهای جدیدی را در راستای تحلیل و بررسی ارتباط بین شهرنشینی و امنیت غذایی هم در مقیاس کوچک و بزرگ، در کنار توجه به اختلافات در توسعه انسانی، معرفی می‌کند. فصل چهارم بر دیگر زمینه پژوهش پسمالتوسی، یعنی سرمایه انسانی، تأکید می‌گذارد. این فصل، یک تجزیه و تحلیل در سطح خانواده مربوط به ارتباطات درونی بین شهرنشینی و دسترسی خانوارها به آب آشامیدنی سالم، و تأثیر کمتر جدی سرمایه انسانی خانوارها، را ارائه می‌دهد. همانگونه که پیش‌تر بر آن تأکید گذاشته شد، فصل تجربی آخر، یعنی فصل پنجم، گستره‌ی نابرابری‌های درون‌شهری در رابطه با نتایج تغذیه کودکان در کشورهای کمتر در حال توسعه را موشکافی می‌کند که سرعت شهرنشینی متمایزتری را تجربه کرده‌اند. در پایان، فصل ششم نتیجه‌گیری‌های اجمالی کل این پژوهش را ترسیم می‌کند که چارچوب پسمالتوسی اصلاح شده، بحث درباره روابط بین شهرنشینی معاصر و تاریخی، و بحث درباره چالش‌های سیاست‌گذاری در بافت رویکرد اهداف توسعه پایدار نوین (SDG) را هم دربرمی‌گیرد.

۱.۳. چارچوب اصلی مالتوسی

پرسش‌های پژوهش مهم مطرح در این کتاب از مباحث کتاب گفتاری بر اصل جمعیت نوشته توماس مالتوس و دیگر آثار مرتبط نوشته هم‌عصران او، به خصوص ویلیام گودوین و مارکی کندورسه برگرفته شده‌اند. در حالی که هر دو اندیشمند ایده جامعه‌ای آرمانی را ترویج داده‌اند، مالتوس ادعا کرد که چشم‌انداز آینده جمعیت جهان، اندوه‌بار است. یک مفروض ساده ولی کلیدی در چارچوب نظری مالتوسی (MTF) این فرضیه است که جمعیت با تصاعد هندسی رشد می‌کند، حال آنکه منابع به شکل عددی افزایش می‌یابد. بنابراین، حتمی خواهد بود که افراد یک مرحله خاص و معین، وسایل بقا و هستی خود را بیش از اندازه افزایش دهند. مالتوس با در نظر گرفتن مورد بریتانیا («جزیره») بحث کرد که یک سده بعد، یعنی سال ۱۸۹۸، جمعیت این کشور به ۱۱۲ میلیون نفر خواهد رسید. اگر از این منطق پیروی کنیم، آن‌گاه باید انتظار داشت که جمعیت بریتانیا در سال ۱۹۹۸ یک میلیارد و هشتصد میلیون نفر و در سال ۲۰۲۳ دو میلیارد و پانصد میلیون نفر باشد. با این همه، مالتوس به این درک رسید که رشد جمعیت با یک سرعت یا شتاب برابر در هر کشور نیست. او تأیید کرد که کشورهای خاص هستند که رشد جمعیت در آن‌ها ثابت و حتی رو به افول است.

اما در کل، چنین فرض شد که رشد جمعیت را دو شیوه تنظیم می‌کند: عوامل مهارکننده و عوامل سازنده. به عنوان نمونه، در کشور انگلستان اجرای عوامل مهارکننده، به میزان زیادی تمایل باطنی جمعیت به افزایش را مهار می‌کند. مردان هراسیده از این که مجبور خواهند بود تا کل هزینه‌های احتمالی را تأمین کنند، و نیز باید «تفریحات تصور شده» را رها کنند، از ازدواج روی گردانند. مالتوس بر این باور بود که «کارگری که روزانه هجده پنس دستمزد دریافت می‌کند، و به عنوان یک مرد مجرد زندگی نسبتاً آسوده‌ای دارد، پیش از آن که مبلغ مختصر خود را میان چهار یا پنج فرد دیگر تقسیم کند، دچار تردید می‌شود» (Malthus 1798, p. 91). عوامل مهارکننده یا بازدارنده قرن هجدهم، مربوط به نظریه اقتصادی آدام اسمیت درباره انتخاب منطقی، تا این اندازه در زمانه امروز درخور نبوده است. اهمّیت برخوردار از یک سطح استاندارد زندگی و اقتصادی، فردگرایی و عدم رغبت به پذیرش مسئولیت‌ها، هم‌چنان از جمله عوامل مهم و دخیل در کاهش میزان باروری در سرتاسر جهان هستند. امروزه، کاهش درصد باروری و همگرایی باروری جهانی، زمینه‌های پژوهش جمعیتی را تشکیل می‌دهند، و در کانون توجه سیاست‌گذاری قرار دارند (Wilson)

(2011). اگرچه در اغلب موارد نادیده گرفته می‌شود، دستاورد مالتوسی برای نظریه گذار جمعیتی یکی از مهم‌ترین و ماندگارترین دستاوردهای چارچوب نظری مالتوسی است.

مرتبط با عقیده عوامل مهارکننده، این مفروض مالتوسی درباره وجود شور و علاقه همیشگی بین دو جنس می‌باشد که یکی از اصول بنیادی نظریه او را تشکیل می‌دهد. مخالفت مالتوس با گودوین از این منظر بود که گودوین بر این ادعا بود که در یک جامعه کامل و عالی، شور و احساس بین دو جنس روزی خاموش خواهد شد (Sandmo 2010). هر دو اندیشمند از تهدید جامعه برابر و عادل آرمانی که گودوین حامی آن بود، آگاهی داشتند. جامعه‌ای که مساعد و مناسب رشد جمعیت است. با این حال، گودوین اظهار داشت که راهکار رشد احتمالی جمعیت در جامعه‌ای برابر، در این مفروض نهفته است که شور و علاقه بین افراد بایستی متوقف گردد. گودوین که حامی نیرومند توان علم بود، به این عقیده باور داشت که «افول میل و هوس یک جنس را تکوین لذات عقلانی و منطقی رقم می‌زند» (Medema and Samuels 2003). شاید کسی بحث کند که حد مشخصی از مقوله باورپذیری در مورد تضعیف کردن احتمالی شور و علاقه بین دو جنس وجود داشته باشد. البته این مسئله شدنی خواهد بود، اما نه به دلیل «تکوین لذات عقلانی و منطقی»، بلکه به خاطر عواملی همانند استرس و نبود وقت آزاد در رابطه با مسائل کاری در بسیاری از جوامع مختلف. مطابق پژوهشی که توسط وزارت بهداشت، کار و رفاه عمومی و سازمان برنامه‌ریزی خانواده ژاپن انجام گرفت، حدود ۳۵ درصد کل زوجها در ژاپن «عاری از میل جنسی» هستند (Kawakami 2007). دلیل اصلی این امر را می‌توان ساعت‌های طولانی کاری دانست که خستگی، خودداری پس از وضع حمل، و درک میل جنسی به مسئله‌ای «بسیار در دسرساز» را موجب می‌شود (Moriki 2012).

اما از سوی دیگر، عوامل سازنده مالتوسی، عواملی هستند که بر میزان مرگ و میر تأثیر می‌گذارند، و بدین ترتیب بیشتر به طبقات پایین جامعه مربوط هستند. این عوامل، قحطی، جنگ و نزاع و فجایع طبیعی را در برمی‌گیرند؛ هم‌چنین، عواقب و پیامدهای کار زیاد و شرایط سخت زندگی را هم شامل می‌گردند. در کشور چین، هرچند ازدواج در سنین پایین محبوب و پرخواهان است، اما قحطی و سنت ترک فرزندان، یا بدون پناه گذاشتن آن‌ها (Malthus 1826)، جمعیت را تحت کنترل قرار می‌دهند. پس می‌توان ادعا کرد که عوامل سازنده در عصر امروز هم‌چنان مربوط و به‌جا هستند. در جامعه معاصر چین، کنترل جمعیت به شکل سیاست تک فرزندی نمود پیدا می‌کند، که